

Zpátky na počátek

Mary
HealyMuži a ženy
jsou z ráje

Úvod do teologie těla
Jana Pavla II.

Jan Pavel II. začíná svoje učení o **teologii těla** překvapivým způsobem. Místo vzletných úvodních frází, jaké bychom čekali, cituje úryvek z Matoušova evangelia o rozvodu. Nezaměřuje se však na rozvod samotný, ale spíše na nenápadné sousloví, k němuž se stále znovu vrací i ve svých dalších promluvách. Ono sousloví zní: „od počátku“.

Tu k němu přišli farizeové a pokoušeli ho: „Je dovoleno propustit manželku z jakékoli příčiny?“ Odpověděl jim: „Nečetli jste, že Stvořitel *od počátku jako* ‚muže a ženu učinil je‘? A řekl: ‚Proto opustí muž otce i matku a připojí se k své manželce a budou ti dva jedno tělo‘; takže již nejsou dva, ale jeden. A proto co Bůh spojil, člověk nerozlučuje!“ Namítnou mu: „Proč tedy Mojžíš ustanovil, že muž smí propustit svou manželku tím, že jí dá rozlukový lístek? Odpoví jim: „Pro tvrdost vašeho srdce vám Mojžíš dovolil propustit manželku. *Od počátku* to však nebylo. Pravím vám, kdo propustí svou manželku z jiného důvodu než pro smilstvo a vezme si jinou, cizoloží.“ (Mt 19,3-9; *kurzíva autorky*)

V této scéně se farizeové snaží Ježíše „nachytat“ dotazem na právní důvody k rozvodu. Jestliže odpoví: „Ano, rozvod je možný,“ obviní ho, že je zastáncem uvolněné morálky. Řekne-li „ne“, mohou ho obvinít, že je tvrdý rigorista.

Ježíš jim však nehodlá odpovědět na jejich rovině. Místo toho je odkáže na knihu Genesis, na původní Boží záměr s lidstvem. Naznačuje tím, že pouze když objevíme tento původní plán, můžeme porozumět své situaci a najít odpovědi na otázky týkající se sexuality a manželství. Máme-li pochopit, kým jsme, musíme se nejprve vrátit do ráje.

Ovšem Ježíš také ukazuje, že se mezitím něco změnilo. Stav člověka, který převládal za Mojžíšova zákona, už s Ježíšovým příchodem neplatí. Tvrdost srdce a z ní plynoucí rozvrat rodiny už nejsou nevyhnutelným následkem hříchu! Je tu nová doba a nastává nová skutečnost, přicházející s novou mocí, která nás uschopňuje žít to, co Bůh zamýšlel. Jinak by nemělo žádný smysl vracet se k „počátku“ – snad jen abychom oplakávali navždy ztracený ráj. Kristus však přišel, a proto je možné obnovit neporušenost a krásu původního Božího plánu; popravdě lze získat i něco daleko většího.

Později se papež ve svých katechezích zaměří na jiný úryvek z evangelia (Mt 22,23-33), který je dalším referenčním bodem či ohniskem teologie těla. Tentokrát se saduceové pokoušejí přivést Ježíše do úzkých tím, že se ho ptají na vzkříšení mrtvých a co pak bude s ženou, která byla sedmkrát vdaná. Zde naopak Ježíš mluví o *konci*, o vzkříšení k životu věčnému, až znovu přijde ve slávě, což je další klíč k pochopení Božího plánu s lidskou láskou.

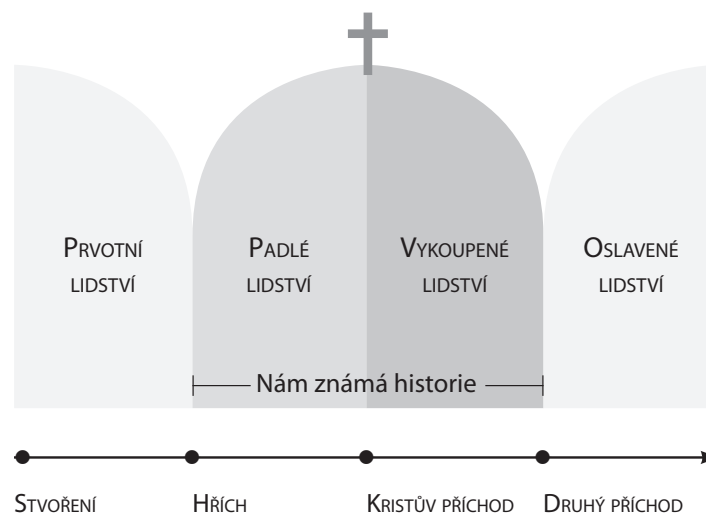
Jan Pavel II. „rámuje“ celé své učení těmito dvěma orientačními body, jimiž je „počátek“ a „konec“ lidské historie.

Její jednotlivé fáze si můžeme znázornit následovně:

1. PRVOTNÍ LIDSTVÍ (ráj)
2. PADLÉ LIDSTVÍ
3. VYKOUPENÉ LIDSTVÍ
4. OSLAVENÉ LIDSTVÍ (znovu ráj)

První i poslední stadium se nacházejí zcela mimo naši zkušenost. Jediný způsob, jak je trochu pochopit nebo si je zkusit představit, je naslouchat Božímu slovu. Druhé a třetí stadium odpovídá historii, jak ji známe – padlé a vykoupené lidství, přičemž v naší zkušenosti obojí koexistuje a vzájemně se překrývá.

Tato stadia ukazuje následující obrázek:

Zmíněným čtyřem stadiím se budou postupně věnovat kapitoly 2 až 5. Zde se pokusím osvětlit některé základní principy teologie těla.

„Jako muže a ženu je stvořil“

Jak je uvedeno výše, Ježíš slavnostně prohlašuje, že manželství je nerozlučitelné, a aby toto tvrzení obhájil, odvolává se na počáteční záměr Stvořitele. Ukazuje tedy, že *manželství*

jakožto celoživotní svazek je čímsi vepsaným do samotné naší přirozenosti, jak nás Bůh stvořil. Jan Pavel II. si klade za cíl promyslet do hloubky, co nás ohledně tohoto „počátku“ učí Písmo, přičemž hned v prvních třech kapitolách knihy Genesis nachází nesmírně hutné, hluboké a precizní sdělení – podobně jako většina biblistů.

Nejprve si papež všímá – tak jako každý pozorný čtenář Písma –, že jsou zde dva odlišné příběhy o stvoření člověka. Ten první čteme v Gn 1, kde Bůh stvořil člověka šestý den, a to v rámci sedmi dnů stvoření:

I řekl Bůh: „Učiňme člověka, aby byl naším obrazem podle naší podoby. Ať lidé panují nad mořskými rybami a nebeským ptactvem, nad zvířaty a nad celou zemí i nad každým plazem plazícím se po zemi.“ Bůh stvořil člověka, aby byl jeho obrazem, stvořil ho, aby byl obrazem Božím, jako muže a ženu je stvořil. (Gn 1,26-27)

Druhý příběh se nachází v Genesis 2 a popisuje muže stvořeného z prachu země, který pojmenovává všechny živé tvory; poté Bůh tvoří ženu z mužova žebra. Tento příběh ve skutečnosti pochází ze starší tradice, již biblisté nazývají jahvistická, poněvadž je v ní Bůh nazýván *Jahve Elohim*, „Hospodin Bůh“, zatímco v Genesis 1 prostě jen *Elohim*, „Bůh“.

Hlavním tématem prvního vyprávění je skutečnost, že člověk coby muž a žena je stvořen k Božímu obrazu. Na rozdíl od všech ostatních tvorů mají tedy lidé s Bohem zvláštní vztah. Pravda, člověk je živočich, v mnoha ohledech se podobá ostatním živočichům. A přece je tu něco, čím se od nich podstatně liší: člověk zrcadlí svého božského Stvořitele. Pouze člověk je **osoba**. „A hle, bylo to *velmi* dobré,“ říká Hospodin po stvoření člověka (srov. Gn 1,31; *kurzíva autorky*).

Avšak co z nás činí Boží obraz? Tradiční odpověď zní: člověk má rozum a svobodnou vůli. Papež tuto odpověď potvrzuje, ale používá spíše pojmy „sebeuvědomění“ („vědomí sebe sama“) a „sebeurčení“.

Sebeuvědomění (rozum) je zjevné z toho, že Adam *zná* jiné živočichy, dává jim jména a zjišťuje, že se od nich liší. Je si vědom, že je „někdo“, a ne „něco“.

Sebeurčení vidíme ze skutečnosti, že Adam může svobodně volit. Na rozdíl od zvířat obdrží příkázání, aby mohl projevit svou svobodu: „Ze stromu poznání dobrého a zlého však nejez“ (Gn 2,17). Pouze člověk je pánem svých skutků, jedině on může poznávat pravdu a podle ní i svobodně konat.

Avšak Jan Pavel II. se neomezuje jen na to, že by zopakoval tradiční odpověď. Právě v tomto bodě zaznívá jedna z jeho nejhlubších myšlenek. Genesis 1, jak zdůrazňuje, netvrdí, že nás Bůh stvořil jako obecné lidské bytosti, nýbrž *jako muže a ženu*. Překvapivé je, že ani za tři tisíce let nikdo nedocenil význam tohoto tvrzení. Znamená totiž, že naše tělesnost muže a ženy, tj. naše pohlavní komplementarita, odhaluje cosi podstatného jak o nás, tak o Bohu.

Na těle záleží

Abychom pochopili závažnost této myšlenky, musíme nejprve odmítnout některá zavádějící pojetí těla. Všichni totiž přejímáme jisté postoje vůči tělu z okolního světa. V současné kultuře existuje dvojí tendence, dělat si z těla modlu, a zároveň jej znevažovat. Například většina reklam používá lidské tělo buď pro jeho *sex appeal*, anebo staví na tělesných požitcích, ať už jde o požívání luxusních lahůdek, hormonální léčbu nebo o vzrušující zážitky.

Obě tyto tendence mají něco společného – tělo je vnímáno jako cosi bezvýznamného, na čem nezáleží. Společnost nám říká, že to, jak se svým tělem zacházíme, je bez následků. Dokonce i někteří křesťané chápou tělo jen jako jakýsi přívažek či pouhou skořápku, kde sídlí duše.

Avšak v biblickém pojetí má tělo nesmírný význam. Tělo není jen částí osoby: ono je osobou, neboť osoba náleží do hmotného světa. Nejsme jen duše, které byly přidruženy k tělům; každý člověk je tělo a duše.

Tato pravda je intuitivně zahrnuta i v našem vyjadřování. Zřejmě jste neslyšeli, že by nějaké dítě řeklo jinému: „Přestaň bít moje tělo!“, ale „Přestaň *mě* bít!“ Neřekneme: „Zuzanino tělo má rakovinu“, ale „*Zuzana* má rakovinu.“ Umíte si představit, že někomu vyznáte: „Mám tě rád a chci mít s tebou vztah, ale nechci tě vidět ani slyšet, nechci cítit vůni tvého těla, dotýkat se ho ani s ním mít jakýkoli jiný kontakt...?“ Jaký vztah by to byl? Vůbec žádný, protože právě prostřednictvím těla jsme přítomni ve světě, skrze tělo se vztahujeme jeden k druhému.

Tělo je tedy viditelným vyjádřením osoby – nebo slovy Jana Pavla II., tělo je *svátostí* osoby. Slovo *svátost* je zde použito v širším slova smyslu jakožto „viditelné znamení neviditelné skutečnosti“. Tělo je vnější znamení, které odhaluje vnitřního člověka.

Stvoření pro sjednocení

Co nám odhaluje lidské tělo? Na první pohled zaznamenáváme jednu hlubokou pravdu: mužské tělo má podivuhodnou a jedinečnou schopnost sjednotit se s ženským tělem a ženské tělo s mužským. Zjevně jsme stvořeni tak, abychom

k sobě „pasovali“. Kromě toho nám byla do nitra vložena touha po sjednocení, vzájemná přitažlivost a fascinace opačným pohlavím. *Tělo svou pohlavní komplementaritou zjevuje, že jsme stvořeni pro vztah, pro meziosobní sjednocení.*

Písmo tuto pravdu vyjadřuje slovy, která pronesl Adam, když poprvé spatřil svou nevěstu Evu: „To je konečně kost z mých kostí a tělo z mého těla!“ (Gn 2,23). Adam byl uchvácen! Poznal v Evě – na rozdíl od živočichů – někoho sobě rovného, sobě podobnou osobu, již může *milovat*. Spatřil někoho, komu se mohl cele darovat a kdo mohl jeho dar přijmout a opětovat, aby tak spolu vytvořili jednotu, kterou by se naplnil smysl jejich existence.

Bible uvádí, že toto hluboce osobní sjednocení, kdy se muž a žena stávají jeden pro druhého darem, se odehrává v jejich tělech skrze sexuální splynutí. „Proto opustí muž svého otce i matku a přilne ke své ženě a stanou se jedním tělem“ (Gn 2,24, verš citovaný Ježíšem v Mt 19,5). Je to jednota tak skutečná a hluboká, že s Boží pomocí může dokonce nabýt konkrétní podoby v existenci další osoby.

Když o tom přemýšlíme, jedno je zřejmé: tělo je stvořeno pro manželské sjednocení. Je to v nás vepsáno, je to vtištěno do pohlavní odlišnosti muže a ženy. Bůh neřekl Adamovi a Evě, aby měli platonický vztah, aby se setkávali intelektuálně, aby souzněli duchovně. Řekl jim: „Plodte a množte se“ (Gn 1,28). Měli dojít tělesného splynutí, jež by bylo znamením a uskutečněním osobního sjednocení na nejhlubší rovině bytí.

Musíme se tedy vrátit zpět k počátku, máme-li naslouchat poselství těla, které je vepsáno do samotné osoby: „Jsem stvořen pro **společenství dvou osob** (angl. *communion of persons*), tj. pro meziosobní jednotu, v níž svobodně dávám sám sebe druhému v lásce a lásku přijímám.“ Tělo říká: „Jsem darem. Mám schopnost dát se svobodně jinému člověku v důvěrném

společenství lásky.“ Tělo zvířete nic takového netvrdí. Tučňák, pavíán či krokodýl se sice mohou pářit, ale nemohou se darovat jeden druhému ve společenství lásky.

Jak to souvisí s tím, že jsme stvořeni k Božímu obrazu? Kniha Genesis uvádí narážku, která se plně objasní až v Novém zákoně: „Učiňme člověka...“ (Gn 1,26). *Bůh je totiž společenství božských osob*, Trojice osob, v níž probíhá věčná výměna sebedarující lásky mezi Otcem, Synem a Duchem Svatým. „Bůh je láska,“ prohlašuje svatý Jan (1 Jan 4,8). Otec zcela daruje sám sebe Synovi, nic si nenechává pro sebe, přičemž Syn mu tento dar navrácí s nekonečnou láskou a vděčností. Jejich společenství je tak reálné a životodárné, že dává vzniknout třetí osobě Trojice, Duchu Svatému.

Genesis 1 – 2 tedy odhaluje nesmírný význam těla v Božím plánu. Jan Pavel II. to komentuje slovy:

„Tělo, a pouze ono, je schopno učinit viditelným, co je neviditelné – duchovní a božské. Bylo stvořeno proto, aby přenášelo do viditelné skutečnosti tajemství, jež bylo od věčnosti skryté v Bohu.“⁸

Lidské tělo je schopné zjevovat Boha. Právě z toho důvodu nazval papež své úvahy „teologie těla“. Bůh není ani muž, ani žena; je čirý duch. Tvoříme-li však v našich tělech společenství v pravdě a lásce (*communio*), zobrazuje se v nich a zviditelňuje (jinak) neviditelné tajemství trojiční lásky.

Pravda dostupná všem

Skutečnost, že jsme stvořeni k obrazu Božímu, nám dává nesmírnou důstojnost. A člověk nemusí být křesťan, aby tuto důstojnost uznal. Jan Pavel II. psal o důstojnosti člověka rovněž z pohledu filozofie. Všichni tušíme, že každý člověk má jedinečnou hodnotu a cenu, jakou nenacházíme u žádných jiných bytostí. Tento princip formuloval i německý filozof Immanuel Kant, ačkoli se nehlásil ke křesťanské víře: Člověk je jediná bytost, která je cílem sama o sobě, a proto nikdy nesmí být používána jen jako prostředek k nějakému cíli.

Filozofický směr, v němž se vyjadřoval Jan Pavel II., se nazývá fenomenologický personalismus a snaží se odhalit hlubší pravdu skutečnosti reflektováním zkušenosti.

Například když se kohokoli přičetného zeptáte: „Chceš být milován, nebo využíván (zneužíván)?“ – Kdo by si nezvolil lásku? Všichni máme zkušenost, že chceme být milováni, a nikoli využíváni; proto strádáme, když se to děje.

Lidské tělo říká: „Jsem osoba, mám tedy nekonečnou hodnotu. Zacházejte se mnou důstojně, s úctou a láskou.“ A všichni lidé jsou schopni uznat tuto důstojnost, pokud čtou tuto pravdu vtištěnou do lidského těla.

8 *Teologie těla*, 20. února 1980.

OBSAH

Úvod	5	Kapitola šestá: Manželství – prvotní svátost	73
Nová vize	6	Izrael – Boží nevěsta.....	74
Časovaná bomba.....	8	Úžasná milostná píseň	76
Připravte se na dobrodružství!.....	10	Církev jako nevěsta Kristova.....	78
Kapitola první: Zpátky na počátek	13	K dalšímu studiu.....	80
„Jako muže a ženu je stvořil“.....	15	Kapitola sedmá: Žít ono tajemství	
Na těle záleží.....	17	Odlesk Boží lásky.....	83
Stvoření pro sjednocení	18	„Podřízujte se jedni druhým“	85
Pravda dostupná všem.....	21	„Novost“ v Kristu.....	87
K dalšímu studiu.....	22	Pravdivost v řeči těla	88
Kapitola druhá: Prvotní lidství	25	Jak to vše uplatnit v mém manželství?	90
Není dobré být sám	26	K dalšímu studiu.....	93
Ti dva budou jeden.....	27	Kapitola osmá: Láska je plodná	97
Nazí a beze studu.....	31	Encyklika <i>Humanae vitae</i> : odpověď na krizi	98
K dalšímu studiu.....	33	Prorocká odpověď.....	100
Kapitola třetí: Padlé lidství.....	37	Nový akt stvoření.....	101
Hřích	38	Přirozené plánování rodičovství a antikoncepce: v čem je rozdíl? .	103
Odpadnutí od Boha.....	39	A co reprodukční technologie?	105
Zaslíbení	45	K dalšímu studiu.....	107
K dalšímu studiu.....	46	Kapitola devátá: Budování kultury života	111
Kapitola čtvrtá: Vykoupené lidství	49	Evangelium života	112
Otroci chtíce?	50	„Kaine, cos to učinil?“	114
Erós a étos.....	51	Bůh tak miloval svět.....	116
Život v Duchu Svatém.....	53	Evangelizovat kulturu	118
Vášeň a čistota.....	54	K dalšímu studiu.....	120
Chrám Ducha Svatého.....	57	Literatura k dalšímu studiu	123
K dalšímu studiu.....	58		
Kapitola pátá: Oslavené lidství.....	61		
Tělo v budoucím životě.....	63		
Celibát pro Království	66		
Vzájemně se doplňující povolání	67		
K dalšímu studiu.....	69		